

КЫРГЫЗ – ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИ

КООМДУК ИЛИМДЕР ИНСТИТУТУ

ТҮРКОЛОГИЯ БАГЫТЫ

**КАЗАК ТИЛИНИН ДИАЛЕКТИЛЕРИ МЕНЕН БАЙЫРКЫ
ТҮРК ТИЛИНИН ОРТОСУНДАГЫ ОКШОШ ТИЛДИК
ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨР**

магистрдик диссертация

Мейрим Исаханова

Илимий Жетекчи

Доц. м.а. Др. (PhD) Нурдин Усеев

Бишкек 2017

Кыскача мазмуну

Даярдаган	: Мейрим Исаханова
Университет	: Кыргыз – Түрк «Манас» университети
Институт	: Коомдук илимдер институту
Багыты	: Түркология
Беттердин саны	: 109+XVII
Бүтүрүү датасы	: 21.06.2017
Илими Жетекчи	: Доц. м.а. Др. (PhD) Нурдин Усеев

КАЗАК ТИЛИНИН ДИАЛЕКТИЛЕРИ МЕНЕН БАЙЫРКЫ ТҮРК ТИЛИНИН ОРТОСУНДАГЫ ОКШОШ ТИЛДИК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨР

Магистрлик иште казак тилинин диалектилери менен байыркы түрк тилинин ортосундагы окшош тилдик өзгөчөлүктөр изилденди.

Казак жеринде көптөгөн түрк тилдүү элдер жашап, кийинчерээк түрк тилдүү уруулар тайпа болуп калыптанган. А. С. Аманжолов жана С. Е. Малов сыяктуу окумуштуулар казак тилин эски тилдердин ичине алган. Бирок жазуу тили болбогондон оозеки тил ылдам өнүккөн. Тектеш түрк тилдерди изилдеген учурда эң биринчи байыркы түрк тилине кайрылат. Байыркы түрк тили азыркы түрк тилдердин эң биринчи жазуу түрүндө колдонулган нускасы. Аталган илимий иш казак тилинин диалектилеринде сакталып калган окшош тилдик өзгөчөлүктөрү учураганын жана байыркы түрк тилинен калган сөздөр көп колдонулганы көрсөтүлөт.

Диссертациябыздын максаты казак тилинин диалектилери жана байыркы түрк тилинин тилдик өзгөчөлүктөрүн изилдөө. Диалектилер архаикалык сыпатка ээ. Демек, диалектилер күчтүү эс тутумга да ээ. Ушул себептен биз казак тилинин диалектилери менен байыркы түрк тилин салыштырдык. Диалект сөздөр оозеки түрдө колдонулат. Түрк тилдеринин диалектилеринде байыркы түрк тилинде колдонулган сөздөр көп сакталган.

Ишибиздин объектиси 5-10 - кылымдардагы байыркы түрк жазма эстеликтеликтеринин тили менен казак тилинин диалектилери түзөт. Изилдөөбүздө сыпаттама, салыштырма, тарыхый-салыштырма методдор колдонулду.

Ишибиздин киришүү бөлүмүндө диссертациянын негизги бөлүмдөрүн алып жалпы маалымат бердик.

Иштин биринчи - бөлүмүндө байыркы түрк тилинин доору каралды, казактар, казак тилинин диалекттери жана казак тилинин диалектилери менен байыркы түрк тили менен болгон байланышы берилди.

Диссертациянын экинчи бөлүмүндө байыркы түрк тили менен казак тилинин окшош тыбыштык жана морфологиялык өзгөчөлүктөр, мисалдар менен берип салыштырма менен өзгөчөлүктөрү изилденди.

Үчүнчү бөлүмдө аталган тилдердин окшош лексикалары берилди.

Илимий иштин аягында корутунду жана колдонулган адабияттардын тизмелери берилди.

Ачык сөздөр: Байыркы түрк тили, казак тилинин диалектилери, фонетика, морфология, лексика.

Öz

Yazar	: Meyrim İSAHANOVA
Üniversite	: Kırgızistan Türkye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türkoloji
Sayfa Sayısı	:109+XVII
Mezuniyet Tarihi	: 21.06.2017
Danışman	: Yard. Doç. Dr. Nurdin USEEV

KAZAK TÜRKÇESİNİN AĞIZLARI İLE ESKE TÜRKÇE ARASINDAKİ BENZER DİL ÖZELLİKLERİ

Tezde Kazak Türkçesi ile Eski Türkçe arasındaki benzer dil özellikleri araştırıldı.

Kazak bozkırlarında birçok Türk boyları yaşamaktaydı. Yıllar geççe Kazak bozkırında yaşayan Türk boyları birleşip, 15. yüzyılda Kazak Hanlığı kurulmuştur.

A. S. Amanjолоv ve S. E. Malov gibi bilim adamlar Kazak Türkçesini çok eski lehçe olduğunu iddia etmiştir. Fakat daha önce Kazak Türkçesinin yazı dili olmadığı için konuşma dili hızlı bir şekilde gelişmekteydi. Türk dillerin gramer açısından olsun, dilin tarihi açısından olsun ilk olarak Eski Türkçeye dayanarak araştırılmakta.

Eski Türkçe Çağdaş Türk Lehçelerin ilk yazılı nüshasıdır. Adı geçen yüksek lisans tezi Kazak Türkçesinin ağızlarında korunmuş benzer dil özellikleri ve Eski Türkçeden kalan kelimler çok kullanılmaktadır.

Çalışmamızın amacı Kazakçanın ağızları ile Eski Türkçenin benzer dil özelliklerini incelemek. Ağızlar arkaik kelimeler bakımından çok zengindir. Bundan dolayı biz Kazakçanın ağızlarıyla Eski Türkçenin karşılaştırdık. Ağızlar konuşma dilinde kullanılmaktadır. Kazakçanın ağızlarında Eski Türkçenin izleri görülmektedir.

Çalışmamızın 5-10 yüzyıla ait olan Eski Türkçe ve şu anda edebi dil olarak kullanılan Kazak Türkçesinin ağızları kapsamaktadır.

Tez çalışmada giriş bölümünde Kazakçanın ağızları ve Eski Türkçe bilgileri inceleme yöntemleri, amacı verilmektedir.

Araştırmanın birinci bölümünde Eski Türkçenin devri, Kazak Türkçesinin ağızlarının tarihi ve iki dil arasındaki olan benzerlikler incelendi.

Tezin ikinci bölümünde Eski Türkçe ile Kazak Türkçesinin Ağızlarının sesbilgisi yönünden ve Eski Türkçe ve Kazakçanın ağızları morfoloji yönünden incelenerek misaller verildi.

Üçüncü bölümde Kazakçanın ağızlarında tespit edilen Eski Türkçenin kelimeleri örnekler üzerinde inceledik ve her kelime anlamlarına göre ayırdık. Bu bölümden sonra değerlendirme

Çalıřma sona ermiřtir.

Tezin son kısmında sonuç ve kullanılan edebiyatlar yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Eski Türkçe, Kazakçanın Ađızları, Ses bilgisi, Őekil belgisi, Kelime bilgisi

Абстракт

Подготовила	: Исаханова Мейрим
Университет	: Кыргызско-Турецкий Университет им. Манаса
Направление	: Тюркология
Вид работы	: Магистерская диссертация
Количество страниц	:109+XVII
Дата окончания	:21. 06. 2017
Научный руководитель	: и.о. доц. док. (PhD) Нурдин Усеев

СХОЖИЕ ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДИАЛЕКТОВ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА И ДРЕВНЕТЮРКСКОГО ЯЗЫКА.

Объектом нашего исследования являются схожие языковые особенности диалектов казахского языка и древнетюркского языка.

Многие годы тюркские племена жили вместе на территории нынешнего Казахстана, позже начали образовываться тюркские родовые племена.

Видные ученые как А.С. Аманжолов и С.Е. Малов считали, что казахский язык входил в число древних языков. В связи с тем, что не использовали письменный язык было распространено устная литература и язык быстро развивался. Во время одного из любого современного тюркского языка ученые обращаются к древнетюркскому языку. Древнетюркский язык является первым письменным образцом современных тюркских языков. В данной научной работе сравниваем схожие фонетические и грамматические особенности диалектов казахского и древнетюркского языков.

Цель нашего исследования - найти схожесть языковых особенностей древнетюркского языка и диалектов казахского языка.

В связи с тем, что все диалекты богаты архаизмами, мы сравниваем диалекты казахского языка с древнетюркским языком и обнаруживаем тесную связь между диалектами казахского языка и древнетюркским языком.

Во вводной части даем актуальность темы и цель нашей научной работы.

В первой части исследования мы даем общую характеристику древнетюркского и казахского языка, а также изучаем связь между ними.

Во второй части научной работы мы сравниваем два языка на фонетическом и на морфологическом уровнях.

В третьей части мы исследуем и сравниваем схожую лексику древнетюркского и казахского языка.

В заключительной части даем общее заключение и указываем список использованной литературы.

Ключевые слова: Древнетюркский язык, диалекты казахского языка, фонетика, морфология, лексика.

ABSTRACT

Author	:Meyrim Isahanova
University	: Kyrgyz Turkish Manas Universtity
Type of Dissertation	: Master`s Thesis
Number of page	:109+XVII
Graduation Date	:21. 06. 2017
Supervisors	: Assist. Prof. Dr. Nurdin Useev

THE LANGUAGE SIMILARITIES THE DIALECT OF KAZAKH LANGUAGE AND OLD TURKIC

The purpose of our study is to find similarities in the linguistic features of the ancient Turkic language and dialects of the Kazakh language. All dialects are rich in archaic words, so we compared dialects with the ancient language.

Many of the Turkic-speaking peoples living in Kazakhstan and later formed a Turkic-speaking tribes of the team. Such researchers, as A. S. Amanzholov and Malova include the Kazakh language like the old languages. However, the absence of a written language so spoken language is the fastest-growing.

The first case study is related to the Turkish language to the ancient Turkic language. Ancient Turkish language, the first version of the modern Turkish language used in writing. These are scientific work dialects Kazakh language remained the same linguistic characteristics of current and ancient Turkic language will be apply.

Dialects are used only in oral speech. We found a close relationship of these languages. Our study includes the ancient Turkic language, which refers to the 5th-10th century and dialects of the Kazakh language.

In the introductory part of the study, we gave the thesis main parts of our general information.

In the first part of the scientific work, we gave a general description of the ancient Turkic

and Kazakh languages, and studied the relationship between them.

In the second part of the scientific work, the ancient Turkic language and the Kazakh language, phonetics and morphological features were studied by giving examples of specific features.

In the third part of scientific work, were studied morphology similar sounds in both languages, with words similar to the examples given.

At the end of the scientific work makes the conclusion and have been used in the literature lists.

Keywords: Ancient Turkic language, dialects of the Kazakh language, phonetics, morphology, vocabulary